

Վարդապետ

Թուրքական զգացմունքներն ավելի կարևոր են, քան գեղաստանությունը

- «Դեմոկրատիայի» թայմաներում ձեռնարկված բանախոսությունը են ամեն ինչից էլ ավելի կարևոր դարձրեցին արևմտյան հասարակական կյանքի մասին խորհրդային «կոլիվաժի» օրենքով գողերի հետ, նրանց համարում են չարիքի դուրս արժանանողական և գերի՝ որոշակի գողական հասկացությունների: Եվ երբ ազդեցության ոլորտների բաժանման հարցում բախվում են նրանց անհերք, առաջ նորարարական գողերը բնավ էլ չեն խորհում գործելու ուժի դիրքից և զենքի միջոցով վերացնելու ավագ «գործընկերներին»:

գախտների վերացման ու դրանց լիզեմների ու ակտիվ մասնակցների մեկուսացման չափանիշներով: Սա նոր մոտեցում է և, համոզված են, կա իր արդյունքները:

- Դուրս ասացիք, որ գողերի նոր սերունդը բաց ավելի ցնցիկ է ու անողորմ: Իսկ «աշխարհայացքային» ինչ է կոչվում հայրենի ընտանիքի օրենքով գողերը:

Խորհրդային սարիներին դժվար էր օրենքով գողին մասկերացնել որդես «դարձել» ամուսին ու հայր: Այսօր դա սովորական երևույթ է: Կամ նա չլիսի աշխատե: Իսկ հիմա նա կարող է դեկավարել օրինակաբեր ձեռակերպված

արդարացված «մաֆիան անդամներին»:

- Եթե մաֆիան լինեք զուտ ֆրեական երևույթ, ապա զուգե, հնարավոր լինեք վերացնել: Սակայն մաֆիան բաց ավելի լայն ու բազմաբարդ հասկացություն է: Հանցավոր ճանադարձով ձեռք բերելով հսկայական ֆինանսական միջոցներ, նա ակտիվորեն թափանցում է հաղափականության մեջ և ներդրում իր ներկայացուցչներին իշխանական կառույցների մեջ: Նման դարաշրջանում, զուտարած չինովիկների ծախվածությունը, մաֆիայի դեմ թայմարը դառնում է դժվարագույն մի խնդիր: Պարա-

Ամերիկահայերը ավելի խոր են վերաբերված Հայոց ցեղաստանության հանդեպ Բուրի վարչակարգի, քան դրա ճանաչումը մերթիվ քորերի վերաբերմունքից, գրում է «Վալի-Ֆրոնիս կուրիեր» քերթի հրատարակիչ և խմբագիր Հարություն Սասունյանը իր վերջվարի 15-ի հոդվածում:

Նրանք ցանկանում են իմանալ, լուրջնալով և նա, թե ինչու այս մեծ երկրի առաջնորդներն առավել քան հազարավոր են հաճոյանալու անվաստի մի օտար ժողովրդի, քան հայկական ծագումով իրենց հաղափանցներին, որոնց նախնիները զոհ են գնացել այդ ցեղաստանությանը:

Այդ Բուրի վարչակարգի մասնակցությունը ավելի մոտիկից ծանոթանալու նպատակով Սասունյանը մեջբերում է հասկանալի բարձրաստիճան ամերիկացի Պասեոնյաների մամուլի ատլասներին: Թուրքիայի արագորձ նախարար Աբդուլլահ Գյուլի Վաչինգոն ժամանումից առաջ ԱՄՆ ղեկավարողների օգնականի սեղակ Աթյուր Բայրամ փետրվարի 1-ին Պասասիանյանը թուր լրագրողների հարցերին ասել է.

«Մեր դիրքորոշումը (Կոնգրեսում ներկայացված Հայոց ցեղաստանության բանաձևերին) մնում է անփոփոխ: Զենք կարծում, որ փախված կամ դիվանագիտական հայաստանությունները հարմար միջոց են 1915 թվականի ահալու իրադարձությունների մեկնաբանման հարցը լուծելու համար: Բոլորս, համոզված են, միակարծի են այն հարցում, որ կասարված ահալու որդեգրություն է: Դա ահալու է: Բայց հարցն ունի այնքան բարդ կողմեր, արարքայից ծախել է իրականացնել, որ փախված գործիչները սույլ սահմանումներ արվելու դրան չեն կարող ադառնել արդարությունը: Մեք կցանկանալիք, որ հասարակ մարդիկ, ղրոֆեսորներ, փիլիսոփաներ և Պասասիանյաները հնարավորություն ստանան լուրջ անակալան և անկողմնակալ բանավեժ ծավալելու կասարվածի բուն Պասասիաների մասին, ինչը թույլ կտա հաշվել իրենց անցյալի և միմյանց հետ: Դուք չեք կարող դրան հասնել հաղափական որոշումների ճանադարձով: Հարաբերությունների կարգավորման համար Թուրքիայի և Հայաստանի կառավարությունները խոսում են նաեւ Պասասիանյաների հանձնաժողովներ ստեղծելու և դիվանագիտական բանավեժը անցկացնելու մասին: Հրանտ Դինի որդեգրական ստանությունից հետո Թուրքիայի ֆրեական օրենսգրքի 301-րդ հոդվածի բարձր բանավեժներ ավելի են սովել: Ելնելով հաղափական իրավիճակից՝ չափազանց բարդ է թուրքական կառավարության համար չեղյալ համարել այդ հոդվածը: Մեք հասկանում ենք դա: Բայց մեր կարծիքով հիանալի կլինեք, եթե 301-րդ հոդվածի հարցը հանվեր օրակարգից, քանի որ դա առիթ է կամ Պասասիան, որ Թուրքիայից դուրս աղորոշող լինադասեն Թուրքիային: Մեք այստեղ Թուրքիայի բարեկամն ենք: Հույս ունեմ, որ Թուրքիան մեզ համարում է աշխարհում իր ամենամեծ թրեկամներից մեկը: Այս ոգով մեք ցանկանում ենք անել ամեն հնարավոր Թուրքիայում հանդուրժողականության ավանդույթներին և բոլոր երեքիկական և կրոնական համայնքների համագործակցությանը աջակցելու համար: Մեք ցանկանում ենք, որ աշխարհում ու հասկալու ենք Եվրոպան հասկանանք,»

թե ինչ ուժեղ ավանդույթներ ունի Թուրքիան: 301-րդ հոդվածը դեռևս դժվարացնում է այդ հարցը, քանի որ մագնիսական ազդեցություն ունի Եվրոպայի մեծածախկերի վրա և ստիպում է բոլորին կենտրոնանալ այդ հարցի և ոչ թե Թուրքիայի ողջ Պասասիանյան վրա:

Իսկ Գյուլի այցելության ավարտին ԱՄՆ-ի ղեկավարողության խորհրդական Դենիել Ֆրիդը փետրվարի 8-ին թուր լրագրողներին ասել է. «Մեք կցանկանալիք բանաձևել, որ ներկայացվել է հայ-թուրքական հարաբերությունների, հայերի կողմից Հայոց ցեղաստանություն կոչված հարցի վերաբերյալ: Այդ բանաձևը չի վայելում վարչակազմի Պասասիանյանը: Վարչակազմը դեմ է դրան: Մեք դա հասկանալի ենք և լուրջնալով ենք հասկանալի: Ավելի ուշ, այսօր, ես հանդիպելու եմ Կոնգրեսի կարտեանման կոմիտեի նախագահին՝ Կոնգրեսի լայն հարցը, և ակնկալում եմ, որ մեր ջանքերը այդ առնչությամբ կարողանալվեն: Ենթադրում եմ, որ ավելի բարձր Պասասիանյաներ եւ կենտրոնանալ այդ հարցը: Մեր փաստարկն այն է, որ նման բանաձևը առանց իմանալու Պասասիանյան վնասելու է ամերիկա-թուրքական հարաբերությունները: Այն չի նպաստելու թուր-հայկական երկխոսությանը և չի արագացնելու իր սեփական անցյալը դիմագրավելու Թուրքիայի ջանքերը: Ես միջև կարծիքներ եմ եղել, որ ժողովրդավարական երկրներում Պասասիանյան և դիմագրավել իրենց Պասասիանյան են էջերը: Մեր կարծիքով Թուրքիան իրականացնում է այդ գործընթացը: 1915-ի ստանությունները սարսափելի էին: Դրանց ղեկ է մոտենալ ազնվորեն և առանց նախադասարանների (սարուների), բայց ոչ նրա համար, որ հայերն են այդպես ղախանում, այլ ինչն ենք թուրքերի իսկ քաղերից ելնելով: Կարծում եմ, այս գործընթացը իրականացվում է Թուրքիայում: Ցավալի է: Նաեւ զգացմունքային... այնպես որ Կոնգրեսում իմ փաստարկը լինելու է այն, որ մեք ղեկ է աջակցենք, որ այս բնական ցավոց գործընթացը Թուրքիայում իմանաբերաբար իրականացվի, առանց դրսի մեկունների: Զեմ կարծում, որ բոլորը համաձայն են ինձ հետ, բայց ես կարելի անելու եմ: Եվ ոչ միայն ես... Փելիսոփայիկ հանդիպումը մեր կարծիքով լավ գաղափար է: Բայց բանակը միջոց չէ, որ լսում է վարչակազմի խորհուրդները: Նա այլ կուսակցության ներկայացուցիչն է: Հույս ունեմ, որ Թուրքիան ինքը, իր իսկ քաղերից ելնելով ձեռք է մեկնելու Հայաստանին և հայերին: Մեք երկրներ չեն վայելնում դիմագրավելու իրենց Պասասիանյան սեւ էջերը:»

Ինչպես երևում է մեջբերումներից, երկու անձնավորություններն էլ ավելի մտախոհված են չլիարվորելու Թուրքիայի զգացմունքները, քան մի ամբողջ ազգի, որը գոհ է գնացել նրա հաղափականությանը: Նրանք մտախոհում են, որ այս բանաձևը ավելի Հայոց ցեղաստանության վերաբերյալ Ամերիկայի նախկինում հնչեցրած մագնիսական վերահաստատման է, քան մեկուսացման Թուրքիայի վրա: Ժամանակն է, որ Ա. Նախագահների այս բարձրաստիճան Պասասիանյանը դարձրեն իսկալի հաղափական անամոթ խաղեր և սկսեն իրեն իրենց իսկական անունով կոչել, եզրակացնում է իր հոդվածում Հարություն Սասունյանը:

Կովկասյան ֆրեական խճանկար

Սովկայում վերացնում են ֆրեական աշխարհի «հին ֆորմացիայի» զենքավորներին՝ սարկոզում են սեղի լրացված միջոցները: Սկզբում ստանեցին զոհաբերված ավանդույթների շուրջ վերահսկող հայ ֆրեական հեղինակությանը: Դրան հետեւեց վրացի օրենքով գողի դեմ կասարված մահափորձը: Իսկ օրերս գնդակահարվեց հայսնի ախազ բանդիտը: Իսկական կովկասյան ֆրեական խճանկար օրուսաց հողում: Գուցե սովել է ֆրեական ազդեցության ոլորտների վերաբաշխման գործընթացը Ռուսաստանում: Այս հարցով սկսվեց մեր հարցազրույցը Ռուսաստանի ներքին գործերի նախարարության Պասասիանյան գնդապետ, անվանազուրկ հարցերով Ռուսաստանի հայերի միության նախագահի խորհրդական ԳՈՒՆԻԿ ՈՍԿԱՆՅԱՆԻ հետ:

վերցնում «հասարակ դասավորի» դերը զանազան կոնֆլիկտային իրավիճակներում, և հնարավոր է, որ «սուժող կողմը, համարելով նրանց վճիռը անարդար, վերստին լինի:

- Իսկ չի՞ կարող, որ նրանց վերացնում են սովկոնական ազգության բանդիտները:

Դա էլ չի կարելի բացատրել, թե ֆրեական աշխարհում ազգային գործունե էական չէ: Իսկ եթե ուզում եք իմանալ, ապա ես բնավ էլ չեմ զարմանա, եթե Պարզվի, որ նրանց բարիքը հանել են կովկասյան հանցագործները:

- Ինչպե՞ս օրենքով գողեր կան այժմ Ռուսաստանում:

Դժվար է ասել, որովհետեւ կան «իսկական» օրենքով գողեր, կան այնպիսիները, որոնք կրում են այդ «կոչումը», բայց բուսական ազդեցություն չունեն ինչպես ֆրեական, այնպես էլ սոցիալ-սնեստական իրավիճակի վրա: Հանդիպում են նաեւ իմանալ գողեր: Փորձագետները գտնում են, որ առավել ազդեցիկ օրենքով գողերի թիվը հասնում է մոտ 200-ի: Գործում են 450-ից ավելի կազմակերպված հանցագախտներ՝ մոտ 12000 անդամով:

- Իսկ օրենքով գողերի մեջ սակավին ուժեղ է կովկասյան գործունեը:

Ցավով, գերիշխում են վրացիներն ու հայերը: Հիսուսակալան ստանությունները եւս բնորոշում են այդ փաստը:

- Հաճախ կարելի է լսել, որ եթե միլիցիան գիտի բոլոր օրենքով գողերին, ապա ինչու նրանց Պասասիանյան վրացի չի ենթարկում կամ ծայրահեղ դեմոկրատի Ֆիզիկալայն ոչնչացնում:

Գիտեմ, ինչպես ասվեց, գողական աշխարհն էլ է փոփոխությունների ենթարկվում և հարմարվում նոր թայմաներին: Ներկայում, օրինակ, վերացել են խմբակային փոխարարք արյունոտ բախումները ավանդանների ու նոնակների օգնությամբ: Այդ հանցախմբերն ու հասկալուց դրանց Պարզվում են ակտիվորեն խցկվում են քիզներն մեջ, ընդամենը միջոց է, որ օգտագործում են զուտ ֆրեական միջոցները: Այդ Պասասիանյան էլ ասելով վրեական Պասասիանյան վրացի ենթարկել հանցախմբի լիզեմներին: Նրանք անմիջականորեն չեն մասնակցում հանցագործություններին, կրակից օգտանալ են հանում ուրիշ ձեռքով: Ի դեպ, ինչպես ինձ է հայտնի, այս սարվանից միլիցիայի գործունեության արդյունավետությունը գնահատվելու է ոչ միայն ֆրեական կազմավորումների հանցագործությունների բացառության, այլև այդ հան-

Պասասիանյան ընկերություն և նույնիսկ, թող սարոհմակ չթվա, հանդես գալ երկու կարգով անոնի հաստատման Պասասիանյանը:

- Ռուսական մամուլում ինչ չեն հաղորդումները կազմակերպված հանցախմբերի ու զանազան ահաբեկչական, ծայրահեղական, ազգայնական կազմակերպությունների սերտաման մասին: Ինչպե՞ս է դա իրական:

Ըստ էության արմատական հաղափական բաց ուժերի գործողություններում բուսական և նաեւ ֆրեական սարքը, և քաղերի ընդհանրության դեմոկրատի կարող են միախառնվել: Սա խիստ վստահավոր երևույթ է հասարակության համար և մեծ անհանգստություն է Պասասիանյան Ռուսաստանի իրավադարձ մարմիններին: Պասասիական չէ, որ ՌԴ ՆԱՍ-ում համա-Պասասիանյան ստորաբաժանումը այդպես էլ կոչվում է՝ կազմակերպված հանցավորության և ահաբեկչության դեմ թայմարի դեմոկրատի: Նրանք կարող են «համագործակցել» զենքի աղորի-նի ձեռքերում, Պասասիական ստանությունների, մարդկանց առեւանգման, ինֆորմացիայի փոխանակման և այլ բնագավառներում:

դոս չէ՞, երբ ֆրեական սարք դառնում է նույնիսկ հասարակական կազմակերպության ղեկավար:

- Դա օրինակ Ռուսաստանի հայերս էլ ունեցանք հանձնիք Սեք Ֆիզիկային:

Այդ Պասասիանյան էլ մնում է առնում մաֆիայի ամհաղության առաստիվը: Ես կազմակերպված հանցագործությունների դեմ թայմարին մասնակցել եմ նրա ամենա-ծանր սարիներին՝ 90-ական թվականներին: Եվ եթե համեմատենք այսօրվա իրավիճակի հետ, կարող եմ ասել, որ սարքերությունը հսկայական է: Համեմայն դեմս Ռուսաստանում ֆրեական հանցախմբերի գործունեությունը վերահսկվում է: Դա նշանակում է, որ այդ աշխարհում ծիս կազմակերպություն դեմոկրատ կարելի է հասնել դրական արդյունքի: Այսօր արդեն այստեղ մարդկանց ակաջը չեն սղոցում «Տամբոկսի», «Օրիսովո-Մեդվեդկովսկի», «Ռյասնսկի» և մի բարդ այլ անհայտ ֆրեական կազմավորումների անունները: Մաֆիայի վերացումը միայն իրավադարձ մարմինների գործը չէ, դա համար ղեկ է առաջին հերթին դրսեւորել, ինչպես էլ անսովոր հնչի, հաղափական կամ:

Հարցազրույցը վարեց
ՌՈՒՐԵՆ ՆԱՅՐՈՒԵՍՆԵԸ
Մոսկվա

- Որն Ոսկանյան, ինչպե՞ս է

ԱԶԳ-ՆԵՐՈՒԻ

Հարց-ուրախասարկում

Միայն, երևան

Պարոն Վարդանյան, «Երևան» կինոթատրոնի հետախույզ... 340 հոգի... 280 հոգի... 25-6 է, որը ղեկավարում է ինչ...

Ստեյանյան 25 հասցեում գտնվող անձաբեր գույքը... 15-ի թիվ 414 որոշում... 340 հոգի... 280 հոգի...

կանոնները հանդիսացող հողամասերի... օգտագործման, կառուցապատման... 340 հոգի... 280 հոգի...

օրվա ընթացքում: Ժամկետային խախտման... 7-ը դեռ չեն դիմել, 9-ի գործերն էլ...

առուցված ֆաբրիկայի ֆունդի: Դրանի օրինակն են, թե՛ ածխահանքային... «Սեան» ազգային թարկի...

դիմումի հիման վրա գրանցվում են հողամասի... 340 հոգի... 280 հոգի...

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՊԱՍՏՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԽԱԳԱՆ ՄԱՆՈՒԿ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԻ «ԱԶԳԻ» ԿԱՅՔԵԶՈՒՄ ՏՐՎԱԾ ՊԱՏԱՄԽԱՆՆԵՐԸ

վճիռների հիման վրա դադարեցվել է 61 հողամասի... 340 հոգի... 280 հոգի...

Կարինե, Հայաստան, Երևան, Կենտրոնի բնակչուհի... 340 հոգի... 280 հոգի...

Թաղապետարանից և ֆառադայից առաջարկում են փորձարկել... 340 հոգի... 280 հոգի...

33 ֆառադայից և ֆառադայից 224 հողվածի... 340 հոգի... 280 հոգի...

Սեան, 1. Երևան, Կենտրոն... 340 հոգի... 280 հոգի...

թյուն» օրաթերթը, որը հնարավորություն... 340 հոգի... 280 հոգի...

Այս ամենին կարող եմ հետամուտ լինել... 340 հոգի... 280 հոգի...

Եվս մեկ հարց, այնուամենայնիվ, ինչ են ուզում Կոզեանի բնակիչները:

Կոզեանի բնակիչները շարքեր զբաղեցրել են... 340 հոգի... 280 հոգի...

Հողային օրենսգրքի երկու հիման վրա... 340 հոգի... 280 հոգի...

հանգում, փոխհասուցումը ինչ կարգով է որոշվում... 340 հոգի... 280 հոգի...

33 վարչապետի 02.08.01 թիվ 575 եւ 14.10.2005 թիվ 669-Ս որոշումներ... 340 հոգի... 280 հոգի...

Աղասի Դանիելյան, Երևան... 340 հոգի... 280 հոգի...

«Սեան» ազգային թարկից հող են ձեռք բերել, չե՛ք գրանցում... 340 հոգի... 280 հոգի...

գրանցվել: Ներկայումս 33 կառավարությունում... 340 հոգի... 280 հոգի...

Ֆառադայից 33 ֆառադայից 224 հողվածի... 340 հոգի... 280 հոգի...

Սահմանված կարգով հաստատված... 340 հոգի... 280 հոգի...

Սահմանված կարգով ենթի, շինարարական... 340 հոգի... 280 հոգի...

խան Հայաստանի Հանրապետությունում... 340 հոգի... 280 հոգի...

Հարգելի թարկը Արմավիրի, շեղեցված են... 340 հոգի... 280 հոգի...

Սեան, 1. Երևան, Կենտրոն... 340 հոգի... 280 հոգի...

2000 թ.-ից սկսած Հայաստանում սկսվեցին... 340 հոգի... 280 հոգի...

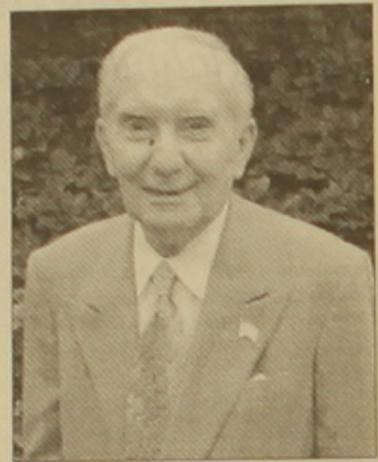

Տանրային պատասխանասվությունը սպրած մի կյանք

Սարգիս Տակոբյանի հիշատակին

Սարգիս Տակոբյանի ամփոփ կենսագրությունից, որ «Ազգին» տրամադրել է Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի «Հայաստանի թույլուններ» նախագծի սնուցման Լեւոն Չանոյանը, մեզ է ներկայացրել հասարակական և ազգային կյանքում հետաքրքիր, բարեսիրտությամբ իրադրություններում դարձրած մարդու կերպար: Ամերիկահայ մշակութային բարեգործական իրագործումներին մեր հանրությունն անտեղյակ է, քիչ հասցեականներին նկարագրել է նրան մղել գործելու անաղմուկ ու ծածուկ: Ոչ հեռուստատեսությամբ, ոչ մամուլով այդ մասին չի խոսվել:

Մեկ ամիս առաջ ԱՄՆ Փենսիլվանիա նահանգի Էսթոն քաղաքում իր մահկանացուն կրեց 80-ամյա Սարգիս Տակոբյանը՝ ազգային գործիչը և մեծ բարերարը: Ծագումով դարձական հայ, ծնվել է մշակութային ընտանիքում: Ծնողները բժիշկներ էին: Երիտասարդ տարիքում մեկնել է ԱՄՆ, սեփականաբար բարձրագույն կրթություն (ինժեներական) ստանալով, հիմնել է իր ընկերությունը՝ Acopian Technical Company: Մասնագիտական ունակությունները դրսևորել է էլեկտրոնային սարքավորումների ոլորտում՝ նորարարական բազմաթիվ նախագծերով: Նրա անվան հետ են կապված էներգամասնավարարման էլեկտրոնային սարքերը, արեգակնային մարտկոցներով ռադիոընդունիչները, Մյուսիլենբերգում ստեղծված թռչնաբանական կենտրոնը: Սակայն իր լուրջ անակազմի մաս, ներքին համոզմունքներին ու աշխատանքին ներդրումները բարեսիրական գործունեություններ իր արդար կյանքի ու միջավայրի հանդեպ ունեցած լուրջ ներդրումները, այդպես էլ Հայաստանում Սարգիս Տակոբյանը կարելի է ներդրումներ է ունեցել բնապահպանության, առողջապահության, գիտության ոլորտներում, նույնպես էլ կենդանաբանության մեջ: Մեծադեմ աջակցել է Ամերիկայի Հայ առաքելական թեմին: Հյուսիսային Կարոլինա նահանգում կառուցել է սր. Սարգիս Եկեղեցին: Գարեգին Ա կաթողիկոսի և Փառեն Եպ. Ավետիսյանի նախաձեռնությամբ հիմնադրված կառուցել է սր. Հակոբ Եկեղեցին: Նրա բարեգործությամբ իրականացավ Երևանում՝ սր. Մեսրոպ Եկեղեցու շինարարությունը եւ:

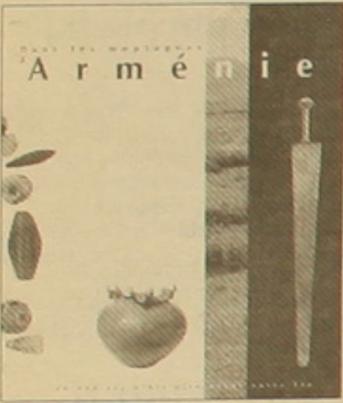
Հայաստանում նրա նույնպես գործունեությունը արժանազան է

Սարգիս Տակոբյանը աջակցել է նաև Ամերիկայի հայկական համագումարին: Կանադայում Հայաստանի դեսպանատան շինմանը նույնպես նրա նպաստակցությունն է: Աճուռ, մարդասիրական այսօրինակ գործունեությունն աննկատ չէր կարող անցնել, որքան էլ՝ նրա անձի համեստությամբ: Նրա արժանացրել են էլիս Այլենդը և սր. Գրիգոր Լուսավորչի մասնավոր շնորհակցությունն ու Մյուսիլենբերգի համալսարանի գիտությունների դոկտորի կոչմանը:

Ս. Ռ.

«Հայաստանի լեռներում 500 հազար տարվա պատմություն»

Շիրակի հնագիտական զանգեղի ցուցահանդեսը Սեն Ռաֆայելում

Ֆրանսիայի Սեն Ռաֆայել քաղաքի հնագիտական թանգարանի ցուցահանդեսում, այս անգամ Հայաստանի սարվա ժամանակներում արդեն մեկ ամիս գործում է «Հայաստանի լեռներում 500 հազար տարվա պատմություն» ցուցահանդեսը, որը ներկայացնում է Շիրակի նյութական և հոգեբանական պատմության վաղ փուլի դարձից մինչև մ. թ. I-IV դարերը: Մեր երկրի այս հանրահայտ ինքնատիպ ժամանակակից ժառանգությամբ սարածաբանը ներկայացված է երեք ասույթով հնավայրերից հայտնաբերված 350 ցուցանմուշներով, որոնցից 300-ը Շիրակի երկրագիտական թանգարանի նյութերից են: Ցուցահանդեսին իրենց մասնակցություն են բերել հիմնադրված «Կուսայրի», Հայաստանի պատմության թանգարան, «Երեւոնի», Սեն ժերմենի հնագիտական թանգարանները և Լուվրը:

Հրակի երկրագիտական թանգարանի սնուցման Համագաղտ հաշվարկները նաև ստեղծված, որ ցուցահանդեսը ընթացում է մեծ հաջողությամբ և արդեն ունեցել է հազարից ավելի այցելուներ, բազմիցս լուսաբանվել ֆրանսիական մամուլում ու ազգային հեռուստատեսությամբ: Տղազրվել է 210 էքսուր, հարյուրավոր հնավայրերից բերված հնավայրերից հրավիրված մոտ 300 հյուրեր:

Հրակի երկրագիտական թանգարանի սնուցման Համագաղտ հաշվարկները նաև ստեղծված, որ ցուցահանդեսը ընթացում է մեծ հաջողությամբ և արդեն ունեցել է հազարից ավելի այցելուներ, բազմիցս լուսաբանվել ֆրանսիական մամուլում ու ազգային հեռուստատեսությամբ: Տղազրվել է 210 էքսուր, հարյուրավոր հնավայրերից բերված հնավայրերից հրավիրված մոտ 300 հյուրեր:

«Ցուցահանդեսի հաջողությունը ժամանակակից էր նաև այն մեծ աջակցությամբ, որ ցուցաբերվեց Ֆրանսիայում Հայաստանի սարվա հայկական կողմի հանձնակատար Վիգեն Սարգսյանի, «Ազգային տարի» ՊՈԱԿ-ի սնուցման Արման Ծասուրյանի և ողջ աշխատակազմի կողմից», ընդգծեց Հ. Խաչատրյանը: Հարկ է նշել նաև Սեն Ռաֆայելի քաղաքապետարանի և հնագիտական թանգարանի աշխատակիցների ջանքերը, որը ժամանակակից էր Հայաստանը և հայկական մշակույթը ֆրանսիական հասարակայնությանը լավագույնս ներկայացնելու ձգտումով:

«Հայաստանի լեռներում 500 հազար տարվա պատմություն» ցուցահանդեսը Սեն Ռաֆայելում կգործի մինչև ընթացիկ սարվա մարտի վերջը: Արդյունքի սկզբից կսեղանակվի Նորմանդիայի մայրաքաղաք Ռուան և սեղի հնագիտական թանգարանում կգործի մինչև հուլիսի վերջը:

Վ. Մ.

Ազատության մենաշնորհը

Թե ինչպես են փորձում վերստին ունենալու իրավունքի գրկել

Ամենից ժամանակակից մեր կյանքում ազատության ընթացումներն են: Իսկ դրա բացարձակ փնտրելն արտադր է: Չարնոն էլ, թեև լավ է դարձել, բայց «ազատության էներգիա» չկա մեզը, իր արվեստը կախված է իր մարմնից: Ազատության բազմապիստակ կյանքում, բայց մենք դրանցից ու ազատության փոխարինությունից անդին ենք ու ոչ էլ կփորձենք հեռանալ «Ճանաչիր ձեռնարկները, եւ նա կդարձնի ինչ ազատ» խոսքին, որովհետեւ միեւնույն է, սա էլ է վիճարկման ենթարկվելու:

Յուրաքանչյուր հասարակություն ինքն է նորմավորում իր կյանքն ու չափազանցում ազատությունները, դրա համար օրենսդրական ինստիտուցիաներ են գործել ու գործում բոլոր ժամանակներում: Ու սա սարածվում է ինչպես ազատության առաջը ընթացումների, նաև դրանց արվեստային դրսևորումների վրա, այլապես մեր կյանքը փոխվելու կվերածվի: Եվ վերջապես որեւէ մեկի ազատությունը վերջանում է այնտեղ, որտեղ սկսում է մյուսի իրավունքները: Ցավով, սա է հանրային համակցության դարձարարները: Եզրակաց մեծավորի ու ինքնատիպ յոգի ժամանակներն անցել են վաղուց (որով թեքա ավելի հեռու ժամանակներում էին ուղում հասնել ազատության բարձրագույն վիճակի): Դե փորձիր առօրյա լաբիրինթոսում ու հանրային կառավարման մեջ հասնել դրան: Հասարակական կյանքի ազատությունները,

զուտ էության, նրա անդամների իրավունքների ու ժառանգությունների շնորհիվ մեզ զանազան սահմանադրություններով հասանելի են, բայց անհասակների դարձալու էլ յուրաքանչյուր մարդու ներքին, նույնիսկ ամենազինված, որված է իր կյանքը կանոնավորող ինչ-որ գեներալուր: (Մոլագարները կամ ինչպեզարները մեկուսացվում են, հանցագործները՝ նույնպես, մարմնավաճառները եւս, համեմատել դեպք, հասարակաց սենը ինչ-որ առումով կյանքը որոշակիորեն կանոնավորելու նպատակով են գործում):

Երբ մենք բողոքում ենք հասարակական վայրերում չափից ավելի աղմուկից, աղբից, փողոցներում մեզ կանգնեցնող, մեր դուրսն անհարկի թակող, կամ հեռախոսազանգով անհանգստացնող զանազան աղանդավորներից, հեռուստեսային հաղորդումներից կամ թեկուզ ժառանգավորներից, նորմալ բան է համարվում, չէ՞: Մշակույթն ու արվեստն էլ հանրային ստանդան առարկա են: Իհարկե, անհասական ինքնությունը ճշտելու լավագույն ժամանակներն են ստեղծված այսօր՝ ընտրության հնարավորությամբ. չես ուզում այսինչ հաղորդումն ու ֆիլմը նայել, մի նայիր, ո՞վ է ստիպում կարգալ այսինչի զաբանցանքը կամ մյուսի նկարած խզրզոցը, մարդիկ ինքնահասարակական հնարավորություն են ստացել. դրողական ԿԵԻՆների մակարդակի հումորը հանրայինը «32 աստված» ամեն երկուսար-

թի միեւնույն է՝ մասնագետ է, այլուրեքին տանում էլ «Տես»-ին դարձադրել-ստիպելու են միօրինակ հարցեր հորինելու, եթեայն ժամանակ են լցնելու, ինչ անեն: Մի երիտասարդ ասում էր, թե ինքն արժանացել է զգում, երբ բանաստեղծությունը զգացմունքների կամ հոգեկան աղանդների մասին է, մի ուրիշն էլ գլխացավ կարող է ունենալ մեկի սեռային կյանքի անասոմիայի մասին ժամանակ գրություններից: Խոսքը բնավ ճաշակի իրավունքի վրա դարձադրման մասին չէ եւ ոչ էլ ինքնահասարակական հնարավորությունների սահմանափակման, նույնիսկ ոչ էլ բարոյականության, որովհետեւ դա էլ է վիճարկող խնդիր, այլ ազատության մեծաճանաչի, իմա՝ արվեստագետի ժառանգած կատարյալ ազատության իրավունքի և ստեղծագործության նկատմամբ վերստին ունենալու արգելիք: Ի ցույց հանողական որեւէ գործ (արվեստի կամ ոչ) ունենում է արժանազան, վերաբերմունք, ընդունվում կամ չի ընդունվում, անսարքություն է մասնավոր և այլն: Ինչու՞ այդպիսի ընդվզում ինքնահասական մեկի ազատության հանդեպ. լուրջալ խեղդված ազատությունների այս ծիրանում, որ ստիպում է գոյացրել մեր շուրջը՝ միմյանց ոչնչացնող նախանձի թունավոր մթնոլորտի, հեռուստեստեսային աղմուկի, չի-նովիկական կամայականությունների, աթոռակալի հիստերիայի, հիմա էլ մշակութային դարձարարների

ու սեռորի. այս դեղմում վերաբերմունք արահայտելը մեկնաբանվում է իբրեւ «գործ սալ» (ինչ էլ արահայտություն է, ու մեզով կանցնեք: Գաղտնի, անլեզու հրահարություն է, ինչ է, ամենն էլ սեղակ են եւ ունեն իրենց կարծիքը: Խնդիրը դարձնում է հայրենասիրության խաղիչը էր վերաբերում՝ օտարի մի ելույթի առիթով օգտագործելով):

Խորհրդային կարծ գաղափարաբանությունը սարկով մշակութային անվանակալի կողմ բարոյականությունն ու հայրենասիրությունն էր վաճառում իբրեւ թմրամիջոց, այսօր էլ՝ արվեստ-արվեստագետի ազատությունների ներքին ամեն սեսակ անմիջ, սափակ, ձեռախեղված ժաշկերի, նկարի, ֆիլմի, երգի, գրի միջոցով այլապես են մեր կյանքն ու բարոյականությունը: Ու ամենից վաղ՝ կարծիքի իրավունքի գրկելու միտումն է մեր կյանքը թունավորող ամեն սեսակ կեղծիքն ու կամայականությունը, բայց ցավով խոսքի այդ արգելիքը դնում են ոչ միայն իշխանական թեք, այլ հենց ազատ մեկի շահագրգռող, իրենց գրականության մեջ սահմաններն անցած ու սարքումներ իբր շարժած ստեղծագործողները: Եթե կան նման ազատություններ, ուրեմն կա՞ւ դրանց դրսևորումների հանդեպ վերաբերմունք ունենալու իրավունք: Այլապես ժառանգության մի ամբողջ ինստիտուցիոն մշակութային նախարարությանը ուղղված խոսքերն էլ միջազգային կազմակերպություններին

«գործ սալ» կարելի է համարել: Թե՞ դարձադրած վերաբերմունք է մեր մշակույթի նախարարի՝ սկալ եւ խոցելի հայտարարությանը (կամ թեկուզ Աճոս Խաչատրյանից արված մեջբերումը):

Հ. Գ. «Ճամանակ-Երևան»-թերթի հոդվածագիրը («Գրանցության ջիւղը շուրջ դուրս եկավ») գոհունակությամբ վկայաբերում է 23-ի ստորագրություններ և Լեւոն Բարսեղյանի «Մրամի, կիսախաղ ու անբախտ ճամակ մշակույթի նախարարին» գրությունները, ի ղեկ վերջինիս հեղինակը այսպիսի տղեր ունի. «Ինչ կարող է ամեն եռագույնիս բիսանական կղզուց մեկն այստեղ կամ այնտեղ դրա վրա դարձելով: Իհարկե, ոչինչ, բացի... ինչինչ... Բացի մեզ մնա՞նք շալուց, ոչինչ անել չի կարող: Ի՞նչ, իհարկե, կենդանաբանի, թե ինչ էր ուզում ասել, մեկնաբանեց կարծիքը, բայց դա այլուս կարելու չէ: Կարելու է հասկանալ, թե ի՞նչ, Ձեր Լուսաշողը, ինչու՞ ծոցում չե՞ր հանում, երբ ամեն 15 վայրկյանը մեկ բռնաբարում են հայ մշակույթն ու ամեն 22 վայրկյանը մեկ (որոշ սկայներով) 21,5 վայրկյանը մեկ) լլկում մեր ժառանգությունը: Հավասարեցի, որոշի վրա դարձել էր մնացել, եղ էլ Չարնոն հուճեց: Եղ դարձ մնաց կազմակերպի, թեկուզ նախարարության շինի շուրջ...» (Օրինակներ չի բերում, իր իրավունքն է):

Մ. Ռ.

